

Opcat-inspektion av Kriminalvården, häktet Falun den 9 april 2019

Iakttagelser vid inspektionen i korthet: Häktet Falun har 34 platser och är ett restriktionshäkte. Vid inspektionen vistades 29 intagna i häktet. Den 1 och 8 mars 2019 hade häktet en beläggningsgrad om 100 procent. Häktets platssituation har under en längre tid varit ansträngd. Under 2019 har häktet stängt för intag vid ett flertal tidpunkter. Som konsekvens har häktade blivit kvar i Polismyndighetens arrester. Häktets normalceller går inte att dubbelbelägga eftersom de är för små. En cell är tillräckligt stor att dubbelbeläggas genom att den tillförs en madrass som läggs direkt på golvet. Någon dubbelbeläggning har dock aldrig förekommit. Ett besöksrum har en gång använts för tillfällig placering av en intagen som inte var häktad.

Inspektionens genomförande

Den 9 april 2019 genomförde biträdande enhetschefen Karl Lorentzon och föredraganden Simon Törnvall (protokollförare) på uppdrag av chefsJO Elisabeth Rynning en oanmäld inspektion av Kriminalvården, häktet Falun.

Inspektionen är en del av JO:s verksamhet för att förebygga tortyr och annan grym, omänsklig eller förnedrande behandling eller bestraffning av frihetsberövade personer, Opcat-verksamheten. Opcat är den engelska förkortningen av tilläggsprotokollet till FN:s tortyrkonvention (Optional Protocol to the Convention against Torture). Länder som anslutit sig till protokollet har förbundit sig att inrätta ett nationellt besöksorgan som regelbundet besöker platser där personer kan hållas frihetsberövade. I Sverige har JO tilldelats detta uppdrag. Information om JO:s Opcat-verksamhet finns på JO:s webbplats.

Under vintern 2018/19 har det vid flera tillfällen rapporterats i media om att Kriminalvården har brist på bl.a. häktesplatser. Platsbristen har lett till att intagna placerats tillsammans i häktesceller (s.k. dubbelbeläggning) och att intagna placeras i utrymmen som inte är avsedda för detta ändamål (t.ex. besöks- och sjukrum). Överbeläggning i häkten har också medfört att häktade har blivit kvar i Polismyndighetens arrester. Liknande uppgifter har kommit fram vid Opcat-inspektioner under våren 2019.

Den 14 mars 2019 beslutade chefsJO Elisabeth Rynning att i ett initiativärende utreda beläggningsituationen inom Kriminalvården. Initiativets fokus är vilka

konsekvenser överbeläggningen får för de frihetsberövade (se JO:s dnr O 19-2019).

Syftet med inspektionen av häktet Falun var att hämta in uppgifter som rör beläggningssituationen inom Kriminalvården. Inspektionen inleddes med att JO:s medarbetare samtalade med företrädare för häktet Falun om beläggningen i häktet. Därefter förevisades en av häktets celler, de besöksrum som används för placering av intagna, observationscellen, rastgårdar, samt utrymmen som används för isoleringsbrytande aktiviteter. JO:s medarbetare talade med två intagna. Vissa miljöer fotograferades.

Häktet Falun inspekterades dessförinnan av JO:s Opcat-enhet den 6 februari 2013 (dnr 475-2013).

lakttagelser vid inspektionen

Beläggningsgrad

Häktet Falun har 34 platser. Vid inspektionen vistades 29 intagna i häktet, vilket innebär att beläggningsgraden var 85 procent. Samtliga intagna var häktade (varav 28 intagna var belagda med restriktioner).

Vid inspektionen begärde JO:s medarbetare in uppgifter från häktet om beläggningsgraden den 1, 8, 15, 22 och 29 mars 2019 samt den eller dagar under 2019 då beläggningsgraden var som högst. Av uppgifterna framgår att häktet den 1 och 8 mars 2019 hade en beläggningsgrad om 100 procent. Ytterligare information om beläggningssituationen i häktet finns i en bilaga till detta protokoll.

Allmänt om överbeläggning i häktet

Enligt företrädare för häktet är det mycket ovanligt att det vistas fler än 34 intagna i häktet. Häktet är det enda i Dalarna och under längre tid har det varit fler häktade personer i området än vad häktet har kunnat ta emot. Det innebär att en mycket hög beläggning är ett normaltillstånd och det har vid flera tillfällen inträffat att häktet inte har haft lediga platser för att kunna ta emot personer som blivit häktade. Av den anledningen beslutade Kriminalvården den 20 februari 2019 att stänga häktet för intag. Beslutet förmedlades samma dag till häktet av kriminalvårdschefen för verksamhetsområdet Gävle/Falun/Östersund genom ett e-postmeddelande med följande lydelse:

Beslut

Kriminalvården har beslutat att häktet Falun från och med kl. 10.00 onsdag den 20 februari stängs för att ta emot ytterligare klienter, detta inkl. nyhäktade. Detta på grund av överbeläggning.

Beslutet gäller t.o.m. fredag 22 februari kl. 10.00

Häktet har därefter stängt för intag vid flera tillfällen. Det är oklart hur många gånger ett sådant beslut har fattats. Besluten har kommunicerats genom e-post och gällt för 24 timmar åt gången.

På fråga från JO:s medarbetare vad besluten för med sig för konsekvenser, uppgav företrädare för häktet att de innebar att det inte skedde några inskrivningar av häktade. De häktade blev kvar i Polismyndighetens arrester. Eftersom de häktade inte skrevs in i Kriminalvårdsregistret (KVR) var häktet tvunget att upprätta en egen tillfällig förteckning över de häktade som fanns i Polismyndighetens arrester. Enligt företrädare för häktet skulle det ha underlättat för dem om de häktade i stället hade skrivits in i KVR och därefter externplacerats i en polisarrest. Det har även förekommit att nödvändig dokumentation för inskrivning i häktet saknades när de häktade fördes från arrester till häktet. På fråga från JO:s medarbetare uppgav företrädare för häktet att besluten om att stänga häktet inte innebar ett stopp för att ta emot personer som inställer sig för att påbörja verkställigheten av ett fängelsestraff. Häktet tog emot en egen inställelse vid en tidpunkt när det var stängt för intag.

Vid tidpunkten för inspektionen hade häktet öppet för intag och det fanns inte några häktade i polisarrester. Däremot var ett antal häktade, som egentligen skulle haft en plats i häktet Falun, placerade i andra häkten. Sammanlagt 14 personer var vid tiden för inspektionen placerade i häktena Bomhus, Gävle, Kronoberg och Saltvik. Polis, åklagare och tingsrätterna inom häktet Faluns upptagningsområde hade framfört önskemål om att dessa häktade i stället ska placeras i Falun. Det innebär att när det uppstår lediga platser i häktet flyttas häktade tillbaka till Falun.

Kriminalvårdens region Nord har beslutat om en plan för tillfällig beläggning i häkte till följd av platsbrist (Kriminalvårdens dnr 2018-28250). Tillfällig beläggning innebär enligt planen beläggning utöver beslutade platser, t.ex. dubbelbeläggning i bostadsrum och över-/dubbelbeläggning i andra rum än bostadsrum. I de fall regionens häktessamordning inte kan lösa beläggningssituationen tillämpar varje verksamhetsställe prioriteringsordningarna A och B. Lokalerna som tas i anspråk ska vara utrustade för att motsvara häktesstandard. Det ska finnas tillräckligt med personal för att upprätthålla en god säkerhet och arbetsmiljö. Som en sista utväg kan under kortare tid andra lokaler användas och dubbelbeläggning förekomma. Enligt planen har de aktuella verksamhetsställen följande prioriteringsordning:

3.1 Plan A

VS	Benämning	Antal
H Luleå	Besöksrum (delas med anstalten)	1
H Luleå	Transportcell 3 (delas med anstalten)	1
H Umeå	Besöksrum	2
H Saltvik	Dubbelbeläggning i fasta dubbelrum 1, 13, 30, 39, 55	5
H Saltvik	Avskildhetsavdelning (delas med anstalten)	2
H Gävle	Dubbelbeläggning	1
H Falun	Dubbelbeläggning	1

H Bomhus	Besöksrum (delas med anstalten)	1
----------	---------------------------------	---

3.2 Plan B

VS	Benämning	Antal
H Luleå	Dubbelbeläggning rum 5, 6	2
H Umeå	Dubbelbeläggning	1
H Umeå	Avskildhetsplats	1
H Saltvik	Besöksrum (delas med anstalten)	4
H Falun	Samverkan med Polis arrestplatser Borlänge	behov

Det är kriminalvårdsinspektören vid varje verksamhetsställe som beslutar om tillfällig beläggning. Utanför kontorstid får vakthavande befäl fatta ett sådant beslut. Regionchefen kan besluta om att aktivera platser för tillfällig beläggning vid ett eller flera verksamhetsställen för att förflytta intagna. Utöver planen ska varje verksamhetsställe ha lokala anvisningar som beskriver vilka utrymmen som kan tas i anspråk och vilka kompensatoriska åtgärder som ska vidtas.

Det förekommer att intagna i häktet Falun är externplacerade på Rättspsykiatriska kliniken i Säter. Den häktade behåller sin cell för att kunna återplaceras där om han eller hon inte tas in på kliniken. Först efter att beslut fattats om intagning på kliniken görs häktescellen tillgänglig som en ledig plats.

Dubbelbeläggning i häktet

Enligt företrädarna för häktet gör häkteslokalens utformning att det bara finns mycket begränsade möjligheter till dubbelbeläggning av celler. Häktet har undersökt möjligheterna att dubbelbelägga normalceller, men har konstaterat att det inte är möjligt eftersom cellerna är för små. JO:s medarbetare uppmätte golvytan i en av häktets normalceller till 6 m² (2 x 3 m). Enligt företrädare för häktet är det även osäkert om ventilationen i cellerna är tillräcklig för att två intagna ska kunna tillbringa sin dygnsvila där.

Företrädare för häktet har efter inspektionen uppgett att en av häktets celler har en golvyta om 8,18 m² utan att toalettutrymmet är inräknat. Det innebär att den är tillräckligt stor för att den ska kunna dubbelbeläggas. Cellen har samma inredning som häktets normalceller och används som en sådan. Toalettutrymmets dörröppning är försett med ett skynke. Det har hittills inte förekommit någon dubbelbeläggning på häktet. Skulle dubbelbeläggning komma att bli aktuellt behöver de båda intagna som ska dela rummet samtycka till det. Vid dubbelbeläggning kommer en av de intagna att behöva sova på madrasser som placeras direkt på golvet.

Placering av intagna i andra utrymmen än normalcell

Häktets två besöksrum är belägna utanför skalskyddet. Enligt företrädarna för häktet är dessa de enda utrymmen som går att använda för placering av intagna vid en överbeläggningssituation. Besöksrummen ligger i markplan och vetter ut mot en trafikerad allmän gata. Personer som befinner sig på gatan kan kom-

municera med intagna i besöksrummen. Rummen används därför inte för placering av intagna som är häktade.

JO:s medarbetare uppmätte ytan i de båda besöksrummen till 6,2 m² (2,4x2,6 m) respektive 9,3 m² (3,6x2,6 m).

Enligt företrädarna för häktet användes det mindre av besöksrummen nyligen för att placera en person som hade inställt sig för att avtjäna sitt fängelsestraff. En madrass placerades direkt på golvet i rummet. Innan personen togs in i häktet informerades han om att det inte fanns någon ledig normalcell.

Vistelse i gemensamhet och isoleringsbrytande åtgärder

De intagna vistas inte i gemensamhet eftersom häktet är ett restriktionshäkte. I en del av häktet finns ett större motionsrum, ett kök och ett samtalsrum för andlig vård. Utrymmena används för isoleringsbrytande aktiviteter tillsammans med personal. Intagna som beviljats restriktionslättnader i form av samsittning kan få umgås där tillsammans. Varje dag är en kriminalvårdare avdelad att arbeta med isoleringsbrytande åtgärder. Eftersom det väldigt sällan förekommer överbeläggning i häktet har det ansträngda läget inom Kriminalvården, enligt företrädarna för häktet, inte påverkat de intagnas möjligheter till isoleringsbrytande åtgärder.

Intagnas rätt till daglig utomhusvistelse

Samtliga intagna erbjuds dagligen en timmes utomhusvistelse.

Intagnas möjlighet till sysselsättning och förströelse

Det sker för närvarande inte någon produktion i häktet. Två intagna kan erbjudas arbete med att tvätta och städa.

Intagnas möjlighet att ta emot besök m.m.

Enligt företrädarna för häktet är de två besöksrummen tillräckliga för att täcka häktets behov. Eftersom rummen bara används för placering i undantagsfall, har det ansträngda läget inom Kriminalvården, enligt företrädare för häktet, inte haft någon påverkan på de intagnas möjligheter att ta emot besök. De flesta intagna är belagda med restriktioner. Det finns inga särskilda telefontider för dem som vill boka besök utan det går att ringa till häktet när som helst. Det är bara möjligt att boka ett besök i taget.

JO:s medarbetare samtalade med en intagen som tidigare var placerad i häktet Saltvik, långt från sina anhöriga. Där mådde han dåligt för att han inte kunde träffa sina anhöriga och skadade sig själv. Direkt därefter fick han reda på att han skulle flyttas till häktet Falun. Han mår bättre efter flytten.

Tillgången till hälso- och sjukvård

Häktet har under kontorstid en sjuksköterska på 75 procent och en timanställd sköterska. Fler intagna i häktet innebär en större belastning på sjukvårdspersonalen. Eftersom häktet har begränsade möjligheter till överbeläggning påver-

kas inte de intagnas tillgång till hälso- och sjukvård om en sådan situation uppstår.

Transporter av intagna

Häktet beställer transporter av Nationella transportenheten (NTE) men får ofta besked i ett mycket sent skede om en transport kan utföras eller inte. Av den anledningen har häktet alltid en alternativ plan för det fall NTE inte har möjlighet att utföra en transport. Alla häktets kriminalvårdare som har dagtjänst kan tas i anspråk för transporter och erfarna timvikarier tas in vid behov.

Vid tidpunkten för inspektionen delade NTE:s transportgrupp i Falun lokaler med häktet och förfogade över 4 transportfordon.

Häktade som varit placerade i polisarrest

Enligt företrädarna för häktet var det som mest 16 häktade som samtidigt förvarades i polisarresterna Mora, Borlänge och Sandviken och som egentligen skulle haft en plats i häktet Falun.

JO:s medarbetare samtalade med två intagna som tidigare varit placerade i polisarresten Borlänge som häktade. De var först anhållna och fördes efter häktningsförhandlingen tillbaka till arresten Borlänge. Där var de placerade som häktade i 5–7 dagar i väntan på lediga häktesplatser. Ingen av dem fick besked om hur länge de skulle vara kvar i arresten. De enda tillfällen som gavs att tala med personalen var när de togs ut ur cellerna i samband med toalettbesök eller utomhusvistelser. Det fanns varken tv eller radio i cellerna och inget annat att göra än att läsa. En av de intagna fick inget att läsa förrän han bad om det. Han tappade tidsuppfattningen eftersom det inte gick att se ut genom fönstret och behövde därför fråga personalen varje gång han ville veta vad klockan var. Det var första gången han var häktad och han mätte dåligt av situationen. Av den anledningen hade han ett behov av att sitta ned och tala med någon. Arrestpersonalen hade dock inte tid och möjlighet till det. De behövde låsa in honom i cellen för att kunna ta hand om andra intagna.

Övrigt

I samtal med de intagna kom de fram att häktespersonalen bemöter dem på ett bra sätt. En av de intagna uttryckte det som att personalen är ”snälla och alltid betar sig schysst”.

Vid protokollet

Simon Törnvall

Justeras den 4/6-19

Karl Lorentzon

Jag har tagit del av protokollet, och kommer att inom ramen för initiativärendet om beläggningssituationen i Kriminalvården återkomma till de iakttagelser som gjorts vid inspektionen.

2019-06-07

Elisabeth Rynning